

«ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑ — Για την υπεράσπιση της ελληνικής εγκεφαλοκρηπίδας — εναντίον του σκοταδιστικού ψευτοδημοτικισμού».

Εκπομπές για το γλωσσικό από την Deutsche Welle - Αθήνα 1977

Μέσα στην άναζωπυρωμένη συζήτηση για τὸ γλωσσικὸ ἀντηχεῖ τελευταῖα συστηματικὰ — ἀπὸ τόσο μακριὰ δυστυχῶς — ἡ φωνὴ τοῦ Ἀλέξανδρου Σχινᾶ ἀπ' τὴν ἐκπομπὴ τῆς «Ντὸύτσε Βέλλε». Ἀπὸ ὅσα ἀκούσαμε ὡς τώρα οἱ κυριότερες θέσεις τοῦ συμπυκνώνονται στὰ ἑξῆς: Ὁ ὅρος «δημοτικὴ», στὴ στενώτερη σημασία που ἀπόχτησε σὰ χαρακτηρισμὸς τοῦ γλωσσικοῦ τύπου τοῦ δημοτικισμοῦ, δὲν καλύπτει πιά τὴν ἔννοια μιᾶς αὐθεντικῆς δημοτικῆς ποῦ εἶναι ἡ πλούσια καὶ ἀβίαστη νεοελληνικὴ γλῶσσα. Ὁ δημοτικισμὸς, στὴν ψυχαρακὴ του φάση ἰδιαίτερα, εἶχε μεγαλοαστικὴ καὶ φολκλορικὴ προέλευση καὶ ὑπῆρξε συχνὰ φορέας σωβινιστικῶν καὶ μεγαλοϊδεατικῶν μηνυμάτων. Ἡ γλῶσσα μας θὰ πρέπει νὰ συνειδητοποιηθῆ σὰν ὄπλο γιὰ τὴν κατάκτηση ἐνὸς σὲ παλλαϊκὴ κλίμακα καλύτερου μέλλοντος καὶ τὸ θέμα τῆς διεύρυνσης καὶ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τῆς ἐπιβάλλεται νὰ ἀντιμετωπισθῆ χωρὶς τυπολατρικὲς προλήψεις καὶ ξεπερασμένους φανατισμούς. Ἀπόψεις πολλαπλὰ ἀξιοπρόσεκτες, γιατί δὲν προέρχονται μόνο ἀπὸ ἓνα ἄριστο γνώστη καὶ χειριστὴ τῆς ἐλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἓνα στρατευμένο ἀντιφασιστικὸ καὶ ἀντισκοταδιστὴ ἀγωνιστὴ.

Λ.Δ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ

Ποιὰ γλῶσσα πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ μιλᾶνε σήμερα οἱ Ἕλληνες; Τὴ δημοτικὴ ἢ τὴν καθαρεύουσα; Οὔτε τὴ μιὰ οὔτε τὴν ἄλλη, ἀπαντᾷ στὸ ἐρώτημα ὁ Ἀλέξανδρος Σχινᾶς μ' ἓνα βιβλίο του ποῦ πρόκειται νὰ κυκλοφορήσει σὲ λίγες μέρες στὴν Ἀθήνα καὶ ποῦ ἀσφαλῶς θὰ ταραξεί τὰ λιμνάζοντα νερά τοῦ γλωσσικοῦ μας προβλήματος. (...) Ὁ Σχινᾶς προτείνει: Ριζικὴ ὀρθογραφικὴ ἀπλοποίηση. Σύνταξη μιᾶς δημοκρατικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς, δηλαδὴ μιᾶς περιγραφικῆς Γραμματικῆς. Συγγραφὴ ἐντελῶς καινούριων βιβλίων (ἀναγνωστικῶν κ.λπ.) ἀνακαίνιση τῶν μεθόδων καὶ ἐκσυγχρονισμὸ τοῦ πνεύματος τῆς γλωσσολογικῆς διδασκαλίας Ἀπαγόρευση τῆς χυδαίας καὶ νοοκαταστροφικῆς «ὠραιολογίας» τῶν «ὀδηγῶν ἐκθέσεων» τῆς παρασχολικῆς ἀγοράς.

ΤΑ ΝΕΑ

Ἡ γλῶσσα εἶναι ὄχι μόνον ὄργανο τῆς σκέψης ἀλλὰ κι ἡ μοναδικὴ τῆς προϋπόθεση. Ἡ ἀπλὴ καὶ αὐτονόητη αὐτὴ ἀλήθεια, ποῦ στὸν γλωσσικὰ ἀκόμη τόσο ἀνεξέλικτο τόπο μας δέ μοιάζει νάχει ἀναγνωριστῆ μέχρι τώρα σὰν τὸ ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα κριτήριον γιὰ τὴν ὅποια ἐνασχόληση μὲ συμφυὴ ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἄλλα γλωσσολογικὰ προβλήματα, ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ κορμὸ ἐνὸς ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντος βιβλίου ποῦ μόλις κυκλοφόρησε. Ἐνὸς βιβλίου ποῦ

προχωράει μάλιστα ακόμα περισσότερο και θεωρεί το δίπολο γλώσσα - σκέψη σαν ταυτόσημο με την εξίσωση: γλώσσα ίσον πολιτική. Πρόκειται για ένα, σε πρώτο πλάνο, εικονοκλαστικό βιβλίο που ή ανάγνωσή του δημιουργεί ποικίλες αντιρρήσεις (μια και θίγει τις ιερές αγελάδες πολλών βολικῶν ἔθισμῶν μας), τὸ ὅποιο ὅμως ἀνοίγει καινούργιους ὀρίζοντες καὶ ἐπισημαίνει καίριους προβληματισμούς. (...) Ο δημοτικισμὸς κατατρώχεται ἀπὸ τὴν ἀγωνιώδη ἀναζήτηση φορμαλιστικής συνέπειας ὄντας προσκολλημένος στὴν τυπολατρία, ἐνῶ τὸ βιβλίο διαπνέεται ἀπ' τὴ φανατικὴ σχεδὸν πεποίθηση ὅτι προέχει ὁ λεξιλογικὸς πλοῦτος, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὶς ὅποιες τυπολογικὲς περιπλοκὲς ποῦ θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσει. Ἡ πεποίθηση αὐτὴ παίρνει μάλιστα διάσταση ὁραματισμοῦ ὡς πρὸς τὶς ἐρχόμενες ἐλληνικὲς γενιές, γιὰ τὶς ὁποῖες, μέσα σὲ ὅλο καὶ σκληρότερες μελλοντικὲς συνθήκες συναγωνισμοῦ, ἡ «γλωσσοδιανοητικὴ ἰσοπλία μὲ τὸ ἐξωτερικὸ» θὰ εἶναι πρωταρχικὸς ὅρος ἐπιβίωσης. (...) Ἀντίθετα μὲ τὴν τρέχουσα δημοτικιστικὴ ἄποψη, ὁ συγγραφέας προβάλλει τὴν «εὐλογημένη πολυτυπία τῆς νεοελληνικῆς» σὰ μέσο γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἐννοιακῶν διαφορισμῶν — δηλαδὴ πνευματικοῦ ἐμπλουτισμοῦ. Ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιαφέρει πρωταρχικὰ εἶναι ἡ δυνατότητα νὰ μπορούν νὰ ὀνοματίζονται τὰ συστατικὰ τῆς γύρω μας καὶ τῆς μέσα μας πραγματικότητας καὶ ὄχι ἡ θρησκευτικὴ προσήλωση σὲ ὅποιους τύπους ποῦ συνεπάγονται ἀποδυνάμωση καὶ ἀπίσχυανση τῶν ἐκφραστικῶν μέσων.

Κώστας Νικολάου ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΤΥΠΙΑ

Ἴδου ὅμως οἱ ἐκπομπὲς σὲ βιβλίο, ὅπου καὶ ἀνακαλύπτω τὸν Ἑλληνα γλωσσολάτρη Σχινᾶ βασανιζόμενο νὰ ξεκαθαρίσει τὴ θολούρα ποῦ ἕνας καὶ πλέον αἰῶνας «γλωσσικοῦ προβληματισμοῦ» ἐπισώρευσε στὶς ἄμοιρες κεφαλὲς τῶν Νεοελλήνων. Γιὰ τὸν Σχινᾶ, ἀφορμὴ γι' αὐτὴ τὴ σειρά ἐκπομπῶν - μελετῶν ὑπῆρξε ἡ περσινὴ «ἐκ τῶν ἄνω» ἐπιβολὴ στὴν ἐκπαίδευση ἐνὸς συμβιβαστικοῦ νεοψυχαρακοῦ ἐξαμβλώματος. (...) Γνώστης τῆς ἱστορίας τοῦ «γλωσσικοῦ ζητήματος» καὶ κάτοχος τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ὁ Σχινᾶς ἐξεργάγη βλέποντας, ἐν ἔτει 1976, (...) πὼς τὰ παιδιά μας θὰ μάθουν νὰ μιλᾶνε καὶ νὰ γράφουν μιὰ περιορισμένη καὶ τεχνητὴ «δημοτικὴ» μὲ βάση μιὰ γραμματικὴ καὶ μιὰ ὀρθογραφία ποῦ γεννήθηκαν — καλοπροαίρετα ἴσως — στὰ παρασκήνια τῆς δικτατορίας Μεταξᾶ! Ἐνῶ στο μεταξῦ, ἡ γλώσσα — ζωντανὸς ὀργανισμὸς — ἔχει κάνει μιὰ τεράστια πορεία αὐτοεμπλουτισμοῦ καὶ μορφικῶν κατακτησεων. Γιὰ τὸν Σχινᾶ, τὸ γλωσσικὸ δὲν ἦταν καὶ δὲν εἶναι πρόβλημα. Ἦταν ἕνα «θέμα» ἐπιστημονικῆς θεμελίωσης μερικῶν ἀπλῶν κανόνων. (..) «Πρόβλημα» τὸ κατέστησαν οἱ σκοτεινὲς ἐκεῖνες δυνάμεις ποῦ εἶχαν συμφέρον νὰ «μπερδέψουν» τὸν ἐλληνικὸ λαὸ σ' ἕνα τραγέλαφο βυζαντινολογίας καὶ νὰ μὴν τοῦ ἐπιτρέψουν ποτὲ νὰ ξεστραβωθεί (...) Ἐχει γίνῃ πιά συνειδηση πὼς δημοτικισμὸς δὲ σημαίνει ὑποχρεωτικὰ προοδευτικὴ τοποθέτηση. Κι ὁ Σχινᾶς τονίζει ιδιαίτερα τὴ

μεγαλοαστική προέλευση του Ψυχάρη και τῶν σὺν αὐτῶ, τῆ διοχέτευση μὲ μέσο τῆ «δημῶδη λαλιά» τῶν πιὸ ἀντιδραστικῶν, σωβινιστικῶν, μεγαλοϊδεάτικων μηνυμάτων.(...) Πῶς λοιπὸν θὰ ὑπερασπιστοῦμε τὴν ἑλληνικὴ «ἐγκεφαλοκρηπίδα»; Ὑπερασπιζόμενοι, γράφει ὁ Σχινᾶς, τὴν «ἀπαραποίητη δημοτικὴ πού χρησιμοποιοῦμε ὅλοι μας, δηλαδή τῆ νεοελληνικὴ γλῶσσα».

Κ.Σ. ΤΑ ΝΕΑ

Εὐρύτατα γνωστὸς ἀπὸ τὶς ἐκπομπές του στὴν «Ντῶντσε Βέλλε» στὸν καιρὸ τῆς ἑπταετίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μεταπολίτευση, ὁ συγγραφέας. Καὶ στὸ βιβλίο βρίσκονται, ἀκριβῶς, συγκεντρωμένα κείμενα ἀπὸ τὶς ἐκπομπές του, πού εἶχαν θέμα τὸ γλωσσικὸ (...) Γίνεται εὐθὺς ἐξ' ἀρχῆς, ἡ ἀντιδιαστολὴ ἀνάμεσα στὴ ζωντανὴ δημοτικὴ καὶ σ' ἓνα «ἀπὸ τὰ ἀντιδραστικότερα ρεύματα αὐτοῦ τοῦ τόπου: τὸν ψυχαρικὸ ψευδοδημοτικισμό». Πέρα ἀπὸ τὶς σαφεῖς καὶ ἀναλυτικὲς προτάσεις (πού ἀναφέρονται στὸν πρόλογο - ἐπίλογο) γιὰ τὴν ἀπλοποίηση καὶ τὴν τοποθέτηση τῆς γραφῆς στὸ πραγματικὸ δημοτικὸ τῆς βάρθρο, οἱ θέσεις τῶν κειμένων προχωροῦν καὶ στὴν θεωρητικὴ κάλυψή τους.

ΤΟ ΒΗΜΑ

Ὁ Ἀλέξανδρος Σχινᾶς ἔχει σχηματισμένη τὴν πεποίθηση ὅτι ὅσο ἔβλαψε τὸ γλωσσικὸ λαϊκὸ κορμὸ ἢ καθαρεύουσα, ἄλλο τόσο τὸν ἔβλαψε καὶ ἡ προκατασκευασμένη δημοτικὴ τοῦ ψυχαρασμοῦ καὶ τῶν ἐπιγόνων του.(..) Ἐκεῖνο πού θεωρῶ ὡς σοβαρότατη συμβολὴ τοῦ Σχινᾶ στὴν περαιτέρω ἐπεξεργασία ἐνὸς σύγχρονου γλωσσικοῦ μας ὄργανου, εἶναι ἡ διακηρυγμένη ἐκ μέρους του ἀνάγκη τῆς εὐελιξίας καὶ τῆς πλαστικότητος τῆς λαϊκῆς μας γλώσσας πού θὰ τὴν ἀπελευθερώσει ἀπὸ τὰ τυραννικὰ δεσμὰ τοῦ παλαιοδημοτικισμοῦ καὶ θὰ τὴν καταστήσει ἱκανὴ νὰ προσπελάσει μὲ τὰ ἐκφραστικὰ τῆς μέσα τὸ σύνολο τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ.(...) Εἶναι ἀπόψεις πού ὀλοένα κερδίζουν ἔδαφος καὶ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν ἀποστεωμένη ἐκείνη ἀντίληψη τῆς γλωσσικῆς μονολιθικότητος.

Ὁ Παρατηρητὴς Η ΑΥΓΗ

Ἐνα ἐκτεταμένο δοκίμιον γιὰ τὴ γλῶσσα μὲ τὴ μορφή ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν ἀπὸ τὸ σταθμὸ τῆς «Ντῶντσε Βέλλε» δίνει σὲ τοῦτο τὸ βιβλίο του ὁ Α. Σχινᾶς, τοῦ ὁποῦ ὁ ἔρωτας γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὶς ἐκφραστικὲς δυνατότητες τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας εἶχε πρὶν ἀπὸ χρόνια δώσει τὸ πιὸ πρωτότυπο ἀφήγημα πού τυχαίνει ὁ γράφων ποτὲ νὰ ἔχει διαβάσει στὰ ἑλληνικά: τὸ «Ἐνώπιον πολυβολητοῦ», στὴ συλλογὴ διηγημάτων «Ἀναφορὰ περιπτώσεων». Στὸν καιρὸ τῆς δικτατορίας ὁ Σχινᾶς ἀπὸ τὴν φιλελεύθερη ἔπαλξη τῆς «Ντῶντσε Βέλλε» (πού εἶχε φτάσει νάχει κάποτε δυόμισι ἑκατομμύρια ἀκροατὲς κάθε βράδυ) πολέμησε τὸ φασισμό μὲ θάρρος(...) Μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς Δημοκρατίας ὁ Σχινᾶς ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐξέλιξη τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος στὴν Ἑλλάδα καὶ καρπὸς

αὐτῆς τῆς ἐνασχόλησης εἶναι ἡ «Εγκεφαλοκρηπίδα». Ἐνα βιβλίο πού σέ κεντρίζει, σέ παρωθεῖ σέ συζήτηση, σέ σκέψη, σέ διαλογισμό, σέ διάλογο.(...) Εἶναι τόσο εὐφυές, τόσο πλούσιο σέ πνευματώδη ἐπιχειρήματα, ἔχει τέτοια ροῖδεια χάρη, πού διαβάζεται ἀπνευστί. Μπορεῖ κανεῖς νά θυμώσει μὲ τόσον ἔξυπνο συνομιλητή;

Ο.Δ.Φ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Ὁ Ἀλέξανδρος Σχινᾶς εἶναι ἀριστερός. Γλωσσικά, ὡστόσο, παρουσιάζεται διαφοροποιημένος ἀπὸ τὸν παραδοσιακὸ ἑλληνικὸ ἀριστερισμὸ, πράγμα πού δηλώνει καὶ βαθιὰ νοοτροπιακὴ - οὐσιαστικὴ διαφοροποίηση ἀπέναντί του, ἂν ἡ γλῶσσα εἶναι κάτι πού τρέφεται καὶ μορφώνεται ἀπὸ τὸ ἴδιο τῆς τὸ μήνυμα. Ὅπωςδήποτε εἶναι ὁ πρῶτος, ὅσο ξέρω, πού τόλμησε νά ἐπικρίνει τὴν τάχα προοδευτικὴ δημοτικὴ σὰν γλῶσσα πολιτικὰ ἀντιδραστικὴ καὶ πνευματικὰ ἄτολμη, καθὼς καὶ νά ἐπανεξετάσει εὐνοϊκὰ καταδικασμένους τύπους καὶ τρόπους τῆς λόγιας παράδοσης ἀπὸ σκοπιὰ προοδευτικὴ (...). Στὸ βιβλίο του ὁ Σχινᾶς ὑποβάλλει σέ φριχτὰ βασιανιστήρια παλαιότερους, νεώτερους καὶ σύγχρονους δημοτικιστὲς τῆς ψυχαρακῆς ὀρθοδοξίας γιὰ τὴν γλωσσικὴ τους ἀναλγησία, τὸν τυπολογικὸ καὶ ὑφολογικὸ τους ὑπανθρωπισμὸ καὶ τὴν πολιτικὴ τους ἀντιδραστικότητα (...). Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ βασιανιστήρια γιὰ τοὺς ψυχαραστὲς στὸ μέλλον θὰ εἶναι ἡ ἐπιβολὴ (στὸ πείσμα τῆς τριανταφυλλιδικῆς γραμματικῆς) μιᾶς πιὸ ἄρτιας, πιὸ ἐλεύθερης, πιὸ ὠραίας ἑλληνικῆς, ὥστε νά μπορούμε ἀφοβα πιά νά λέμε, μαζί μὲ τὸν Σχινᾶ, «ἐκ τῶν προτέρων», «δεδομένου ὅτι», «ἐν προκειμένῳ», ἀπτόητοι ἀπὸ τὴν δημοτικιστικὴ τρομοκρατία πού ἀσκοῦν σήμερα καιροσκόποι δημοσιογράφοι καὶ συμμορφωμένοι πρὸς αὐτοὺς λογιότατοι τῆς δημοτικῆς.

Νίκος Φωκᾶς Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ